

کتابشناسی

در این بخش به معرفی چند کتاب و اثر که توسط
اساتید محترم دانشکده الهیات نگاشته شده است
می‌پردازیم. کتابهایی که می‌تواند هر یک راهگشای
پژوهندگان و دانشجویان گرامی در مقاطع مختلف
باشد. ان شاء الله در شماره‌های آینده نیز به معرفی
سایر آثار اساتید محترم خواهیم پرداخت.

آیت‌الله سید ابوالفضل میر محمدی، تاریخ و علوم قرآن،
دفتر انتشار اسلامی، ۱۳۶۳.

این کتاب تألیف آیت‌الله سید ابوالفضل میر محمدی ریاست دانشکده الهیات و معارف اسلامی است و در سال ۱۳۶۳ شمسی توسط دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم انتشار یافته است.

اصل کتاب به زبان عربی و با عنوان: «بحوث فی تاریخ القرآن و علومه» در سال ۱۴۰۰ قمری در بیروت طبع گردیده است. کتاب شامل بیست فصل است و هر فصل درباره یکی از عناوین تاریخ و علوم قرآنی بحث می‌کند. سرفصل‌های این کتاب عبارتند از:

قرآن و کیفیت نزول آن - کاتبان وحی - الفاظ قرآن کریم نیز از جانب خدای متعال است - فواتح و اوایل سوره‌ها - حدیث نزول قرآن با هفت حرف - آیا سوره‌های قرآن دفعتاً نازل شده‌اند - تشخیص سوره‌ها از یکدیگر و ملاک تعدد - پیغمبر (ص) قرآن را فراموش نمی‌کرد - تفسیر سوره‌ها به آیات و ترتیب آنها با دستور پیغمبر (ص) - چه کسی قرآن کریم را جمع کرد - خطوط قرآن کریم در عصر پیغمبر (ص) - مصاحف صحابه - نقطه‌گذاری و اعراب قرآن - قرائات هفتگانه - اعجاز قرآن - ناسخ و منسوخ قرآن - محکم و متشابه قرآن - قرآن موجود بدون شك کلام خدا و حجت است - مکی و مدنی قرآن.

دکتر سید محمد باقر حجتی. کاوشهایی در علوم قرآنی ۱ - «اسباب النزول»
تهران، وزارت ارشاد اسلامی، ۱۳۶۵

این کتاب، تحقیقی است که از نظر سبک و اسلوب و مطالبی که در آن دیده می‌شود برخوردار از نوعی ابتکار می‌باشد و در پیرامون یکی از انواع علوم قرآنی یعنی «اسباب النزول» تألیف شده است، نویسنده علاوه بر آنکه به بررسی این نوع از علوم قرآن با استفاده از منابع فریقین پرداخته و به تمحیص آراء جلال‌الدین سیوطی در کتاب الاتقان فی علوم القرآن نشسته و مطالب پیچیده آنرا از هم گشوده است. مجموع نوشته‌های سیوطی در الاتقان از حدود ده صفحه تجاوز نمی‌کند. وئی تحقیقات مربوط به اسباب النزول در کتاب مورد بحث به حدود سیصد صفحه بالغ می‌گردد که نقد و تحقیق آرا دانشمندان در آن بسیار چشمگیر و درخور مطالعه پژوهشگران علوم قرآنی است.

دکتر عبدالهادی فضلی، مقدمه‌ای بر تاریخ قراءت قرآن کریم،
مترجم: دکتر سید محمدباقر حجتی، سازمان حج و اوقاف و امور خیریه،
۱۳۶۶.

در این کتاب ادوار و مراحل قراءت قرآن کریم - از صدر اسلام تا کنون - پشت سر نهاده و آنها را طی کرده است ضمن فصل اول به گونه‌ای فشرده مورد بحث قرار گرفته، و در فصل دوم تعریف قراءات، و در فصل سوم مصادر و مآخذ قراءات، و در فصل چهارم اختلاف قراءات و بررسی علل و اسباب آن، و در فصل پنجم اختیار و انتخاب در قراءات، و در فصل ششم مقیاس قرائی یا معیار قراءات معتبر و در فصل هفتم، قراءات و تجوید به مطالعه و بررسی گرفته شده است. تدوین اینگونه مطالب که سرگذشت قراءات را گزارش می‌کند بی‌سابقه است. و تا کنون کتابی بدین صورت نه به زبان فارسی و نه به زبان عربی تدوین نشده است، چون کتاب یاد شده در عین اختصار از جامعیت جالب راجع به تاریخ قراءات قرآن کریم برخوردار است که نمی‌توان آنها را یکجا در کتاب دیگری به دست آورد.

دکتر سید محمد باقر حجتی، اتمام الحجج فی تفسیر مدلول
«ولاجدال فی الحجج»، ۱۳۶۷.

این مقاله در بررسی مدلول «جدال در حج» است که با استناد به ماخذ معتبر تنظیم شده است. نخست در این مقاله بر روی مفهوم لغوی و اصطلاحی «جدال» مطالعات عمیق به عمل آمده، و درباره مفهوم اصطلاحی آن از زمان سقراط تا زمان کانت و آن معانی که برای جدال مطرح شده بررسیهای کوتاهی دیده می شود، آنگاه راجع به جدل و مجادله در قرآن کریم و احادیث مطالبی مستوفی در آن دیده می شود. سپس تحقیقاتی نسبتاً گسترده راجع به جدالی که در حج از آن نهی شده است مطرح گردیده و در آن اثبات شده است که جدال در حج غیر از آن مفهومی است که علماء اهل سنت در حجاز آنرا دستاویزی برای انتقاد از ایرانیان قرار دادند، ایرانیانی که در مدینه و مکه اعلام وحدت می کردند و از مشرکین و شرك جهان به صورت دسته جمعی برائت می جستند. این مقاله را با توجه به مستند بودن و جامعیت باید بی سابقه دانست؛ چرا که تاکنون با چنین مطالعاتی که درباره مدلول «ولاجدال فی الحجج» به عمل آمده مقاله جامعی تحریر نشده است. مقاله یاد شده هم به زبان فارسی و عربی از سوی نگارنده و به زبان انگلیسی از سوی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی چاپ و منتشر شده است.

دکتر علیرضا فیض، مقارنه و تطبیق در حقوق جزای عمومی اسلام، اداره کل انتشارات و تبلیغات وزارت ارشاد اسلامی، ۲ جلد.

کتاب مشتمل بر دو جلد که در تیراژ ۳۰۰۰ نسخه در مسائل حقوق جزا به چاپ رسیده و در بعضی دانشکده‌ها تدریس می‌شود، امتیاز این کتاب این است که مسائل جدیدی که در فقه کمتر می‌توان یافت مطرح شده و با قوانین موضوعه دنیا از یک طرف، و مذاهب مختلف اسلامی از طرف دیگر مقایسه و مقارنه شده است. جلد اول درباره جرم و مجرم بحث‌هایی دارد و جلد دوم آن که درباره مجازاتها و کیفرهای گوناگون و از جمله تعزیرات است چاپ شده و بزودی، بوسیله انتشارات وزارت ارشاد اسلامی منتشر خواهد گردید.

دکتر علیرضا فیض و دکتر علی مهذب، ترجمه کتاب لمعه (جلد اول)،
انتشارات دانشگاه تهران.

کتاب لمعه یکی از تألیفات بسیار مهم شهید اول (شهادت ۷۸۶) است و همواره در حوزه‌های علمیه و بعضی از دانشکده‌ها از جمله الهیات و معارف اسلامی، و حقوق تدریس می‌شود و مشتمل بر غوامض و مبهمات است که دانشجویان از عهده حل آنها بر نمی‌آیند.

مترجمان به نحو مطلوبی کتاب مزبور را ترجمه کرده، و معضلات آن را توضیح داده و حواشی و تعلیقات محققانهای بر آن نوشته و آن را با قانون مدنی ایران تطبیق داده‌اند و کتابی است که توجه همه دستداران فقه و حقوق را بخود معطوف داشته و بدین جهت چاپ اول در مدت بسیار کمی نایاب شد و اینک چاپ دوم در تیراژ ده‌هزار، جلد اول آن منتشر شده و جلد دوم بزودی منتشر می‌شود، در آغاز کتاب شرح حال جامعی از شهید اول و دوران تحصیل او و استادان و شاگردان او و مبارزات سیاسی او که به شهادت وی منتهی شده است دیده می‌شود. جلد اول پس از مقدمه مشتمل است بر مباحث عبادات، قضا و شهادات، و بخشی از معاملات.

دکتر علیرضا فیض، مبادی فقه و اصول، انتشارات دانشگاه تهران،
چاپ دوم.

پس از بازگشائی دانشگاه، درس جدیدی در شورای عالی انقلاب فرهنگی به تصویب رسید بنام مبادی فقه و اصول که در دانشکده الهیات و معارف اسلامی و دانشکده‌های مشابه دیگر تدریس شود. و کتابی در این زمینه وجود نداشت. دکتر فیض این کتاب را بنام همین درس تألیف کرد. کتابی است بسیار سودمند برای دانشجویانی که بخشی از واحدهای درسی آنان را فقه و اصول تشکیل می‌دهد. در این کتاب همه مبادی و مقدماتی را که يك دانشجوی فقه و حقوق باید بداند گردآوری شده و بعلاوه مشتمل است بر سیر تاریخی فقه و اصول که دانستن آن برای دانشجویان مزبور لازم است. کتاب مشتمل بر پنج بخش است: بخش یکم مبادی عمومی اصول فقه. بخش دوم مبادی عمومی فقه، بخش سوم مبادی خصوصی اصول فقه، بخش چهارم مبادی خصوصی فقه که به ترتیب حروف الفباء تنظیم شده و بسادگی در دسترس قرار می‌گیرد، بخش پنجم شرح احوال فقها و اصولیین بزرگ. چاپ سوم این کتاب بزودی منتشر می‌شود.

دکتر علیرضا فیض، تطبیق در حقوق جزای عمومی اسلام، مؤسسه
امیرکبیر، تهران.

کتابی است که در حقوق جزای عمومی نوشته شده و با مآخذ فقهی
تأیید شده و با حقوق موضوعه تطبیق گردیده است. در این کتاب به سبک
تازه‌ای درباره جرم وملاک جرم، عناصر تشکیل دهنده جرم، ادله عنصر
قانونی جرم، اجرای قوانین جزائی در زمان و مکان، انواع و اقسام
جرمها وانواع کیفرها بحث بمیان آمده و سرانجام با بررسی کیفرهای
تعزیری کتاب پایان می‌پذیرد، چاپ اول آن در تیراژ ۴۴۰۰ نسخه نایاب
شده و مؤسسه مزبور مشغول چاپ دوم این کتاب می‌باشد.

مجمع اللغات، فرهنگ مصطلحات به چهار زبان، عربی، فارسی، فرانسه و انگلیسی.

در زمینه اصطلاحهای، اقتصادی، حقوقی، فرهنگی، فنی، جامعه-شناسی، علوم ریاضی، علوم اداری، آمار، علوم تطبیقی، علوم سیاسی، بانکداری... تألیف و ترجمه بخش فارسی از: دکتر سیدمرتضی آیت‌اله‌زاده شیرازی و دکتر آذرتاش آذرنوش. چاپ و نشر از: دفتر نشر فرهنگ اسلامی تهران. در یک هزار و سیصد و هفتاد و هفت صفحه با چهارستون با حروف شماره (۱۲) در خاتمه این فرهنگ، سه فهرست (یا اندیکس) به زبانهای فرانسه، انگلیسی و فارسی تنظیم شده است تا اگر خواننده‌ای یکی از این سه زبان را بداند بتواند از این فرهنگ استفاده کند. اصطلاحهایی که در این کتاب آمده است در حدود سیصد هزار اصطلاح گوناگون است.

انگیزه اقدام براین کار عظیم از دیرباز مورد توجه دانشمندان برجسته اسلام در دوران تمدن اسلامی بوده است و این ضرورت را همانگونه که بزرگان ما در تدوین فرهنگ‌نامه‌ها احساس می‌کردند امروزه با پیشرفت علوم و تکنولوژی این نیاز فزونی‌تر شده است. زیرا توسعه دانش ارتباطی تمام باگردآوری واژگان و وضع اصطلاحات دارد. و کتاب حاضر با بهره‌گیری از روش فرهنگ‌نویسی یکی از فرهنگ‌نامه‌های مرجع شناخته شده است. و چون نیاز به چنین فرهنگ‌نامه‌ای در ایران و به زبان فارسی، ضرورتی انکارناپذیر بود، دو تن از استادان دانشگاه تهران: دکتر آذرنوش، دکتر آیت‌اله‌زاده شیرازی با تحمل مشقات فراوان توانستند معادل‌های تعابیر زبان‌های عربی، فرانسه و انگلیسی را در زبان فارسی بیابند و فارسی‌زبانان را نیز از این کتاب بهره‌مند کنند. و در مورد تهیه فهرست فارسی

کوششی سخت خسته کننده به عمل آمده است آنچنانکه از طریق يك کلمه می توان به تمام انواع استعمال آن کلمه و جملاتی که شامل آن است دست یافت. این مزیتی است که حتی بسیاری از قاموسهای موجود در آن نمی توان یافت.

توفیق بیش از پیش این استادان محقق و ارزنده را از خداوند متعال خواستاریم.

فرهنگ اصطلاحات روز - فارسی - عربی، چاپ سوم ۱۳۶۷، انتشارات امیر کبیر.

این کتاب در ۳۵۹ صفحه در دو ستون فارسی و عربی چاپ اخیر با تجدیدنظر و اضافات سودمند انجام یافته است. این فرهنگ توسط آقای دکتر سید مرتضی آیت‌اله‌زاده شیرازی استاد دانشکده الهیات و آقای دکتر محمدغفرانی (دانشیار بازنشسته دانشکده الهیات) تألیف و گردآوری شده است.

از آنجا که فرهنگنامه یکی از ضروریات حیات فرهنگی هر جامعه متمدنی است و یک بعد از ابعاد نیازمندیهای جوانان جامعه را برطرف می‌نماید، لذا هر گونه قدمی که در این راه برداشته شود قابل تقدیر و ارزشمند است. و از آنجا که ارتباط فرهنگ اسلامی با زبان عربی رابطه‌های تنگاتنگ دارد، آگاهی بر زبان عربی (جدید) با اصطلاحاتی که در باب علوم و فنون و فرهنگ و تمدن برای خود دست و پا کرده است و از طریق مجمع اللغة العربیه (فرهنگستان زبان) تدوین و یا تصویب کرده است برای دانشجویان رشته‌های علوم انسانی و مترجمان و رسانه‌های عمومی ضرورت دارد. و فرهنگنامه‌ای که جامع همه این مزایا باشد جایش خالی است بویژه هرگاه خواسته باشیم نیازهای خود را از راه زبان فارسی به زبان عربی بکاویم کار دشوارتر می‌شود.

گرچه تا کنون فرهنگنامه‌هایی از عربی به فارسی گردآوری و ترجمه شده است، اما تدوین فرهنگنامه‌ای از فارسی به زبان عربی تا قبل از این فرهنگ مورد بحث ندیده‌ایم.

بنابراین یکی از مزیت‌های فرهنگ اصطلاحات روز، فارسی به عربی است که خود گامی ارزشمند و در راه تحقق هدفهای فرهنگی سخت مفید است. مزیت دیگر این فرهنگ آن است که مؤلفان واژه‌های عربی را در

قالب استعمال قرار داده‌اند، مثلاً معنای يك تك واژه را با معانی متعدد می‌توان در قاموسها یافت اما معنای خاص هر کدام در قلب استعمال، چیزی است که قاموسها آن را بما نمی‌آموزد.

امیدواریم این فرهنگ در چاپ‌های بعد تکمیل یابد و علاوه بر پربار شدن آن از نظر اصطلاحات، برای آن فهرست (واندیکس) تهیه شود تا سهل‌الوصول‌تر گردد. توفیق استادان ارجمند را از خداوند خواستاریم.

مولی فتح‌الله کاشانی، تنبیه‌الغافلین و تذکرة‌العارفین یا ترجمه و شرح فارسی نهج‌البلاغه، تصحیح و تعلیق منصور پهلوان، انتشارات میقات، تهران، ۱۳۶۵ سه مجلد.

این کتاب شرح و ترجمه نهج‌البلاغه سید شریف رضی است و از مهمترین و معتبرترین شرح و ترجمه‌های این کتاب گرانقدر محسوب می‌گردد. مؤلف کتاب مولی فتح‌الله کاشانی صاحب تفسیر معروف منهج‌الصادقین است که در سال ۹۸۸ هجری وفات یافته و تألیفات سودمندش چند قرن است مورد استفاده پژوهندگان فارسی‌زبان می‌باشد. مصحح کتاب نیز مقدمه‌ای در تعریف مؤلف و کتاب بر آن افزوده و متن کتاب را با استفاده از نسخ متعدد تصحیح نموده و عبارات نهج‌البلاغه و آیات و روایات کتاب را اعراب‌گذاری کرده و مصادر و مآخذ اقوال و احادیث را در پاورقی‌ها نشان داده و لغات دشوار متن و شرح کتاب را با استفاده از کتب معتبر لغت، همچون شرح قاموس فیروزآبادی تألیف محمدیحیی بن محمد شفیع قزوینی و دیگر مآخذ معنا کرده و کتاب را در سه مجلد و دوهزار صفحه تقدیم ارباب فضل و دانش نموده است.